

BÂBÜRLÜLERDE AT VE AT KÜLTÜRÜ

Horses and Horse Culture in the Baburids

Vedat MERAL

Dr., Genel Türk Tarihi,
Giresun/ Türkiye
vedatmeral2928@outlook.com

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 28.03.2026

Kabul Tarihi / Date Accepted: 01.06.2026

Yayın Tarihi / Date Published: 30.06.2026

DOI: 10.71096/cakutad.1917814

İntihal | Plagiarism

Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by Turnitin. No plagiarism detected.

Değerlendirme | Peer-Review

İki Hakem / Çift Kör Hakem

Double anonymized - Two External

Atıf | Citation

Meral, V. (2026). Bâbürlülerde At ve At Kültürü. *ÇAKÛTAD*, 6 (2). s. 20-37.

Telif Hakkı | Copyright

(CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.

Licensed under the (CC BY-NC 4.0) International License.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği ve yazarın sorumluluğunda olduğu beyan olunur.

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Etik Kurul İzni | Ethics Committee Permission

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır.

Ethics committee permission is not required for this study. No research has been conducted on any living creature (human or animal).

Finansman ve Çatışma Beyanı | Grant Support and Conflict of Interest

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

The author of the article declares that there is no financial conflict of interest with any institution, organization, or person related to this study and that there is no conflict of interest between the authors.

Yazar Beyanı | Author's Statement: -

Öz

Bu çalışma, Hint alt kıtasında at ve at kültürünün tarihsel seyrini ele alarak, özellikle Bâbü İmparatorluğu döneminde atın askerî, idarî, ekonomik ve kültürel yapılar içerisindeki belirleyici konumunu değerlendirmektedir. Araştırmanın temel amacı, atın yalnızca ulaşım ve savaş aracı olarak değil, aynı zamanda imparatorluk ideolojisi, bürokratik düzen ve saray kültürü bağlamında üstlendiği çok katmanlı işlevleri ortaya koymaktır. Bu çerçevede, Vedik dönemden Delhi Sultanlığı'na ve oradan Bâbü İmparatorluğu'na uzanan süreçte atın rolündeki dönüşüm ve süreklilikler tarihsel kaynaklar ışığında değerlendirilirken, Türkistan menşeli atlı savaş geleneğinin Kuzey Hindistan'ın fethi ve Bâbü askerî teşkilatının teşekkülünde oynadığı kurucu role de dikkat çekilmektedir. Nitekim, Bâbü Şah döneminde bozkır savaş teknikleri, hareket kabiliyeti yüksek süvari birlikleri ve atlı okçuluk gibi unsurların Hint askerî yapısına sistemli biçimde entegre edildiği yansıtılmaktadır. Bunun yanı sıra, imparatorluğun nitelikli at ihtiyacını karşılamak amacıyla Türkistan, İran ve Arabistan ile kurulan ticaret ağlarının ekonomik ve siyasal boyutları da analiz edilmektedir. Ayrıca, Ekber Şah döneminde kurumsal bir nitelik kazanan mansabdârî sistemi çerçevesinde atın, yalnızca askerî organizasyonun değil, idarî hiyerarşinin de temel bileşenlerinden biri hâline geldiği gösterilmektedir. Bu bağlamda, atların damgalanması, kayıt altına alınması ve rütbe sistemiyle ilişkilendirilmesi, Bâbü bürokrasisinin işleyişine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Bunun yanında, saray kültüründe atın taşıdığı sembolik anlamlar; güç, otorite, aristokratik kimlik ve estetik değerler ekseninde ele alınmaktadır. Son olarak, imparatorluk ahır teşkilatının yapısı, işleyişi ve personel organizasyonu incelenerek, at yönetiminin ulaştığı kurumsal düzey ortaya konulmaktadır. Bu doğrultuda, atın Bâbü İmparatorluğu'nda yalnızca askerî kapasitenin değil, aynı zamanda siyasal meşruiyetin ve kültürel kimliğin inşasında da merkezî bir unsur olduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bâbürlüler, at, at kültürü, tedarik ağları, Hindistan.

Abstract

This study examines the historical trajectory of the horse and equestrian culture on the Indian subcontinent, focusing in particular on the horse's pivotal role within military, administrative, economic, and cultural structures during the Baburid Empire. The primary objective of the research is to reveal the multifaceted functions that the horse assumed not only as a means of transportation and a weapon of war, but also within the context of imperial ideology, bureaucratic order, and court culture. Within this framework, the transformations and continuities in the horse's role -spanning from the Vedic period to the Delhi Sultanate and on to the Baburid Empire- are evaluated in light of historical sources, while attention is also drawn to the foundational role played by the Turkic-origin tradition of mounted warfare in the conquest of North India and the formation of the Baburid military organization. Indeed, the study reflects how, during the reign of Babur Shah, elements such as steppe warfare techniques, highly mobile cavalry units, and mounted archery were systematically integrated into the Indian military structure. Furthermore, the economic and political dimensions of the trade networks established with Turkestan, Iran, and Arabia to meet the empire's need for high-quality horses are analyzed. Furthermore, it is demonstrated that within the framework of the mansabdari system -which took on an institutional character during the reign of Akbar Shah- the horse became a fundamental component not only of the military organization but also of the administrative hierarchy. In this context, the branding, registration, and classification of horses provide important insights into the functioning of the Baburid bureaucracy. In addition, the symbolic meanings attributed to horses in court culture are examined in terms of power, authority, aristocratic identity, and aesthetic values. Finally, by examining the structure, operations, and personnel organization of the imperial stable administration, the institutional level achieved in horse management is revealed. In this regard, it is emphasized that the horse was a central element in the Baburid Empire not only in terms of military capacity but also in the construction of political legitimacy and cultural identity.

Keywords: Baburids, horse, horse culture, supply networks, India.

Giriş

At, Türk tarihinde merkezî bir yer tutmuş ve Türkistan bozkırlarından Anadolu'ya kadar Türk toplumlarının askerî, ekonomik ve sosyal yapılarını şekillendirmiştir. Birçok tarihçi, erken Türk medeniyetini "at-göçebe kültürü" olarak nitelendirir ve atın evcilleştirilmesi ve etkin kullanımının, geniş topraklar üzerinde hareketliliği, savaşmayı, göçü ve iletişimi mümkün kıldığını vurgular. Atın önemi, Kutadgu Bilig ve Divânü Lugâti't-Türk gibi önemli Türk edebî eserlerinde de yansıtılır; bu eserlerde atlar, yalnızca ulaşım aracı olarak değil, vazgeçilmez yoldaşlar ve prestij ile gücün sembolleri olarak sunulur. Salih Demirebilek'in de belirttiği gibi, hem göçebe hem de yerleşik Türk topluluklarında atla ilgili terminoloji ve imgelerin varlığı, Türk tarihinin farklı aşamalarında at kültürünün sürekliliğini göstermektedir (Demirebilek, 2005, s. 134-138). Benzer şekilde, Türk atçılık gelenekleri üzerine yapılan çalışmalar, atla ilgili oyun ve sporların yaygın olarak icra edilmesinin, atın Türk kültürel yaşamına derinlemesine entegre olduğunun bir başka kanıtı olduğunu vurgulamaktadır (Eren, 2020 s. 2-79).

Pratik işlevlerinin ötesinde at, Türk kültürü ve mitolojisinde derin sembolik ve manevi anlamlar kazanmıştır. Türk destanları, efsaneleri ve halk öyküleri, atı sıklıkla kahramanın en yakın dostu, rehberi ve koruyucusu olarak tasvir eder. Kaşgarlı Mahmud'a atfedilen "At, Türk'ün kanadıdır" gibi ifadeler, atın özgürlük, güç ve kimliğin kültürel bir sembolü hâline geldiğini ortaya koymaktadır. Türk kozmolojisi ve folklorunda atlar, kutsal kavramlar, göksel sembolizm ve kahramanca erdemlerle ilişkilendirilmiş, Türklerin İslamlaşmasından sonra da yeni dinî ve edebî yorumlar aracılığıyla önemlerini sürdürmüştür. Özkul, atın Türk medeniyetinde vazgeçilmez bir kültürel unsur hâline geldiğini ve Türkistan'dan Anadolu'ya kadar mimariye, sanata, mitolojiye ve sözlü edebiyata ilham verdiğini belirtmektedir (Özkul, 2025 s. 3-20). Benzer şekilde, Türk mitolojik gelenekleri üzerine yapılan son araştırmalar, atların Dede Korkut gibi destanlarda sadık yardımcıları ve sırdaşları olarak sürekli yer aldığını vurgulayarak, Türk kolektif hafızasındaki kalıcı sembolik değerlerini ortaya koymaktadır (Kaplan, 2026, s. 1-24).

Bu bağlamda atlar, Hint alt kıtasının siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel tarihinde de önemli bir yere sahip olmuştur. Hindistan'ın birçok bölgesindeki ekolojik koşullar büyük ölçekli at yetiştiriciliği için her zaman elverişli olmasa da bu hayvan, farklı tarihî dönemlerde devlet oluşumu, savaş, ticaret ve ritüel uygulamaların temel unsurlarından biri hâline gelmiştir. Vedik Çağ'dan (MÖ 1500-MÖ 500) sömürge dönemine (1858-1947) kadar uzanan süreçte atlar, kraliyet otoritesinin, hareketliliğin ve askerî gücün başlıca sembolleri arasında yer almıştır. Hint alt kıtasında atların varlığına ilişkin bulgular antik çağlara kadar götürülebilmektedir. Bununla birlikte, aristokratik güç ve ritüel otoriteyle yakından ilişkilendirilen atların yaygın kullanımının özellikle Vedik dönemde belirgin biçimde arttığı anlaşılmaktadır. Bu durumun en dikkat çekici örneklerinden biri, antik Hint hükümdarlarının siyasi üstünlüklerini ve egemenlik iddialarını göstermek amacıyla icra ettikleri *Aśvamedha*¹ kurban törenidir (Kulke ve Rothermund, 2001, s. 18-19,132-135,155; Doniger, 2009, s. 610; Thapar, 2002, s. 84; Stein, 2015, s. 56-58). Bu ritüelde, kraliyet atı bir yıl boyunca serbestçe dolaşmaya bırakılırdı; bu da kralın, atın geçtiği bölgeler üzerindeki otorite iddiasını sembolize ederdi.

Askerî bağlamda ise, erken dönem Hint devletleri, atları öncelikle savaş arabalarında ve hafif süvari birliklerinde kullanmıştır. Antik Hint savaşlarında piyade ve savaş filleri baskın olsa da

¹ *Aśvamedha*, antik Vedik Hindistan'da önemli bir kraliyet kurban ritüeliydi. Terim, Sanskritçe'de *aśva* (at) ve *medha* (kurban) kelimelerinden gelir ve "at kurbanı" anlamına gelir. Bu ritüel, güçlü krallar tarafından egemenliklerini, siyasi üstünlüklerini ve ilahi meşruiyetlerini göstermek için gerçekleştirilirdi.

özellikle Maurya (MÖ 322 - MÖ 185) sonrası dönemde Kuzey Hindistan'da süvari birlikleri giderek önem kazanmıştır. Türkistan göçebe kültürleri ve bozkır askerî gelenekleriyle olan temaslar, Hint ordularında atlı birliklerin önemli ölçüde artmasına katkıda bulunmuştur. Bu bakımdan Hint alt kıtasının tarihi boyunca atlar; askerî, sosyal ve kültürel yaşamda önemli bir yer teşkil etmiştir. Dolayısıyla Hint savaşlarında hanedan gücünü genellikle filler sembolize etse de atlar; hareketlilik, iletişim ve süvari tabanlı savaş için vazgeçilmez bir unsur olmuştur (El-Mas'ûdi, 1841, s. 383; Kulke ve Rothermund, 2001, s. 241; Zubrzycki, 2023, s. 36; Singh, 2008, s. 324). Öte yandan, Türkistan ve İslam devletlerinin bu coğrafya ile inkişafıyla birlikte, atlı savaşlara önem veren ve birçok Hint devletinin askerî örgütlenmesini dönüştüren bu devletlerin etkisiyle atların önemi Hindistan'da daha da artmıştır. Zira Hintlilerin Kuzey Hindistan'da da varlık gösteren Kuşanlar (MÖ 2. yy.) aracılığıyla ilk kez karşılaştıkları at ve at kültürü, bu dönemde Hindistan'da daha sağlam bir şekilde yerleşerek yaygınlık kazanmıştır (Cöhçe, 2002, s. 818; Zubrzycki, 2023, s. 69).

Yedinci ve on ikinci yüzyıllar arasında atlar, Hindistan krallıklarının siyasi ve askerî sistemlerinde giderek daha önemli hâle gelmiştir. Zira erken dönem Hint savaşlarında süvarilerin göreceli zayıflığı, Hint-İskitler ve daha sonra Gazneliler gibi Türkistan istilacılarıyla yapılan çatışmalarda ortaya çıkmıştı. Bu gruplar, hareketli atlı okçulara ve hızlı süvari birliklerine büyük ölçüde güveniyorlardı ve bunlar genellikle geleneksel Hint askerî oluşumlarından daha etkili oluyordu (Jackson, 2003, s. 72). Bu bakımdan Hindistan'ın kuzeybatısındaki Racpût eyaletleri askerî güç açısından büyük ölçüde süvari kuvvetlerine dayanmıştır; bazı bölgeler ise kurak çevre koşullarına uyum sağlayabilen dayanıklı savaş atlarının yetiştirilmesiyle ün kazanmıştır. Sırasıyla Racastan, Gucerât, Manipur ve Dekken'de ortaya çıkan Marvari (Marwari), Katiyavari (Kathiawari), Manipuri ve Bhimthadi ırkları, başta Arap atları olmak üzere zaman zaman Türkistan kökenli atlarla yapılan melezleme ve seçici yetiştirme yoluyla şekillenen yerli at ırklarının örnekleridir (Edwards, 2016, s. 128). Bu ırklar; dayanıklılıkları, çeviklikleri ve zorlu iklimlerde hayatta kalma yetenekleri nedeniyle değer görmüştür. Buna rağmen, Hindistan genellikle ithal atlara bağımlıydı çünkü birçok bölgedeki iklim koşulları büyük ölçekli yetiştiricilik için ideal değildi. Dolayısıyla Hindistan'ı Türkistan, İran ve Arabistan'a bağlayan at ticaret yolları, Orta Çağ ekonomik ağlarının önemli bileşenlerini teşkil ediyordu (Kulke ve Rothermund, 2001, s. 27; Habib, 2011, s. 148).

On üçüncü yüzyılda Delhi Sultanlığı'nın (1206-1526) kurulması, Hindistan'da atların askerî öneminde büyük bir dönüşüme yol açtı. Sultanlığı kuran Türk ve Afgan hükümdarlar, süvari savaşlarının oldukça gelişmiş olduğu bölgelerden geliyordu. Dolayısıyla atlı birlikler sultanlığın askerî sisteminin belkemiği hâline geldi. Ayrıca, Arap ve Türkistan atları, deniz ve kara ticaret yolları üzerinden düzenli olarak ithal ediliyordu. Bu atlar, hızları ve dayanıklılıkları nedeniyle çok değerliydi ve süvari kuvvetlerinin etkinliğini korumak için vazgeçilmezdi. Süvarilere olan bağımlılığın artması; idari yapılar, vergilendirme ve askerî elitlerin organizasyonunu da etkiledi (Ahmet, 1949, s. 319-323).

Öte yandan, Delhi Sultanlığı döneminde Hindistan'da bulunan Müslüman seyyah İbn Battûta, at ve at kültürüne dair tafsilatlı bilgiler verir (2004, s. 470,585,592,639). Battûta ayrıca, Hindistan'a seyahati sırasında bölgede çok az at bulunduğunu ve atların neredeyse yalnızca sultanların kullanımında olduğunu ifade eder (2004, s. 795). Bu dönemin bir başka seyyahı Afanasiy Nikitin de Battûta'nın bu ifadelerini destekler biçimde Hindistan topraklarında atların yaygın olmadığını kaydeder (2021, s. 11). Yine, Venedikli bir tüccar ve kâşif olan Marco Polo da Hindistan'da at yetiştirilmediğini, bu nedenle gelirlerin büyük bir kısmının yabancı bölgelerden at satın almak için kullanıldığını belirtir (Murray, 1844, s. 296). Atların ne derece değer arz etiğine atıfta bulunan dönemin tarihçilerinden Emir Hüsrev Dihlevi ise "*İmparator her gün muhtaçlara seroetler dağıtır. Nadi-*

ren yüz ya da elliden az (at) hediye eder; ama tek bir at verse bile, onun gibi bir başkası bulunamaz" der (1931, s. 9). Fakat 16. yüzyılın başlarında Delhi Sultanlığı'ndan Bâbü İmparatorluğu'na geçiş süreci, atların Kuzey Hindistan'daki askerî, siyasi ve sosyal yaşamdaki merkezî rolünü kesintiye uğratmadı. Aksine, at kültürü devam etti ve yeni yönetim altında daha da kurumsallaştı. Zira imparatorluğun Türk ve Afgan yönetici elitleri, Türkistan askerî geleneklerinden miras kalan süvari taktiklerine büyük ölçüde güveniyorlardı.

Bu bağlamda Bâbü Şah da (1526-1530), 1526 yılında yapılan Pânîpet Savaşı'ndan sonra Bâbü İmparatorluğu'nu kurduğunda, yüksek hareket kabiliyetine sahip süvari oluşumları ve koordineli atlı okçuluk gibi Türkistan bozkır savaş yöntemlerini uygulamaya koydu. Böylece Bâbürlü askerî sistemi, yine Türkistan menşeli Delhi Sultanlığı'nın atlı temelleri üzerine doğrudan inşa edildi.

1. Türkistan Atlı Savaş Gelenekleri ve Kuzey Hindistan'ın Fethi'nde Süvarilerin Rolü

1526 yılında kurulan Bâbü İmparatorluğu, Güney Asya'nın siyasi ve askerî tarihinde önemli bir dönüm noktası oluşturdu. İmparatorluğun kurucu hükümdarı Bâbü Şah, Pânîpet Savaşı'nda Delhi Sultanlığı'nın son temsilcileri olan Afgan Lûdî hanedanını (1451-1526) mağlup ettiğinde Hindistan'da sadece yeni bir hanedan kurmakla kalmadı, aynı zamanda Delhi Sultanlığı askerî sistemine dayanan bir teşkilatlanmanın yanı sıra Türkistan'ın Türk-Moğol dünyasına dayanan kendine özgü bir askerî geleneği de başlattı. Bu geleneğin merkezinde atın stratejik ve kültürel önemi yer alıyordu. Bu bakımdan Delhi Sultanlığı'nın ardından Hindistan'da Bâbü İmparatorluğu'nun kurulması, Türk-Moğol siyasi ve askerî geleneğinin Hint alt kıtasına taşınmasına zemin hazırladı. Güney Asya'daki birçok yerel siyasal yapının ağırlıklı olarak piyade kuvvetlerine dayanmasına karşılık, Bâbü Şah'ın temsil ettiği yönetici elit; egemenlik anlayışını, hareket kabiliyetini ve aristokrat kimliğini Türkistan bozkırlarında gelişen atlı savaş geleneğinden alıyordu. Bu nedenle at ve at kültürü, imparatorluk gücünün merkezî unsurlarından biri hâline geldi. Nitekim tarihçiler de süvari birliklerinin Bâbü İmparatorluğu'nun hem askerî gücünün hem de idarî organizasyonunun temelini oluşturduğunu vurgulamaktadır (Kulke ve Rothermund, 2001, s. 241; Choudhary, 2017, s. 1). Öyle ki imparatorluğun siyasi hiyerarşisi, mali yapısı ve diplomatik ilişkileri, at sahipliği ve süvari bakımıyla derin bir şekilde iç içe geçmişti.

Bâbü Şah, babası tarafından Timur'un, annesi tarafından ise Cengiz Han'ın soyundan geliyordu. Bu bakımdan Bâbü'ün siyasi kimliği, Timurlu ve Cengiz Han mirası tarafından şekillendirilmiştir (Bâbü, 1970, s. 9,14,18; Grenard, 2022, s. 7-19; Duğlat, 2019, s. 342-345; Roux, 2008, s. 131). Her iki soy da atlı okçuluk ve hareket kabiliyetinin siyasi hayatta kalmayı belirlediği göçebe süvari imparatorlukları tarafından oluşturulmuştur. Zira bozkır toplumunda binicilik sadece askerî bir beceri değil, erkeklik erdemi, liderlik ve asaletin bir göstergesiydi. Öyle ki Türkistan bozkır toplumlarında binicilik, hükümdarlık ile ayrılmaz bir bütün oluşturmaktaydı. Nitekim atlar ticaret ve savaş yoluyla Hindistan'da uzun süredir mevcut olsa da Bâbü İmparatorluğu'nun kurucuları; at üstünde okçuluk, disiplinli süvari manevraları ve aristokrat at kültürünü birleştiren daha entegre bir binicilik sistemi getirdiler (Roux, 2008, s. 192,196; Dale, 2004, s. 65-67).

Hatıratı *Bâbü'nâme'*de seferleri, askerî harekâtlarını ve av gezilerini sık sık atlı bir komutanın bakış açısından anlatan Bâbü, araziye hareket kabiliyeti, otlak kalitesi ve stratejik manevra olanakları gibi kriterlere göre değerlendirmiştir. Aynı zamanda Bâbü'ün seferler ve avlar hakkındaki anlatımlarında atlar, sadece askerî varlıklar olarak değil, aynı zamanda seçkin kimliğin ve becerinin göstergeleri olarak da karşımıza çıkmaktadır (Bâbü, 1970, s. 140-143-219-250,271,300-

301,305,358-360-389,599; Roux, 2008, s. 120-121,186; Meral, 2023, s. 221-222; Stein, 2015, s. 138). Pânîpet'te, sahra topçusunu bozkır savaş geleneklerinden türetilen yüksek hareket kabiliyetine sahip süvari taktikleri ile birleştiren Bâbür, Hindistan'a girdiğinde, tam anlamıyla gelişmiş, at merkezli bir askerî ve siyasi kültürü de beraberinde getirdi (Manucci, 1907, s. 265-266,316; Irvine, 1922, s. 62-152; Richards, 1993, s. 13; Dale, 2004, s. 80-82). Bâbür'ün barut ve atlı manevra kabiliyetinin bu sentezi, erken dönem Bâbür İmparatorluğu'nun genişlemesinin bir özelliği hâline geldi.

Bu taktikler, büyük piyade kuvvetlerine ve savaş fillerine büyük ölçüde güvenen Delhi Sultanlığı'nın daha geleneksel askerî düzenleriyle tezat oluşturuyordu. Atlı okçuların disiplinli kullanımını, Bâbürlü kuvvetlerinin rakiplerini manevra açısından alt etmelerine ve düşman düzenlerini bozmalarına olanak sağladı (Richards, 1993, s. 21-22; Roux, 2008, s. 141-153; Grenard, 2022, s. 141-155; Kulke ve Rothermund, 2001, s. 284). Dolayısıyla süvari üstünlüğü, atların kalitesine ve mevcudiyetine de bağlıydı. Bu bakımdan Türkistan atları, dayanıklılıkları ve atlı savaşa uyum sağlama yetenekleri nedeniyle özellikle değer görüyordu. Nitekim Türkistan'da yetiştirilen atlar, yalnızca safkan soyların değil, aynı zamanda bölgeye farklı dönemlerde gelen at tiplerinin melezlenmesiyle ortaya çıkan yerel ırkların da ürünüydü. Öte yandan, Türkistan'daki at yetiştiriciliği zamanla büyük bir çeşitlilik kazanmış, Türkmenlerin meşhur Ahal-Teke atlarının yanı sıra Yomut gibi yerel ırklar da gelişmiştir. Ahal-Teke, dayanıklılığı, sürati ve eski bir Türkistan atı olarak korunmuş safkan özellikleriyle öne çıkarken, Yomut atları daha çok Türkmen toplulukları arasında yaygınlaşmış ve askerî amaçlarla kullanılmıştır. Özbek hanlıkları sahasında ise Karabayır atları orduların temel binek ve savaş atları arasında yer almış, sağlam yapıları ve uzun mesafelere dayanıklılıklarıyla tanınmıştır. Bunun yanı sıra, Fergana Vadisi'nde yetiştirilen atlar, Çin kaynaklarında uzun ve zorlu koşular sırasında terle birlikte kan akıttıkları gözlemlendiği için "kan terleyen atlar" olarak tasvir edilmiş ve Han hanedanı (MÖ 206 - MS 220) döneminden itibaren, özellikle İmparator Wu'nun bu atları ele geçirmek için Fergana'ya seferler düzenlemesiyle büyük bir şöhret kazanmıştır (Kim ve Nazarova, 2017, s. 79-85; Özkul, 2025, s. 6; Narain, 1990, s. 163-165; Grousset, 1970, s. 36-38).

Bu bağlamda, büyük piyade birliklerine ve savaş fillerine dayanan Güney Asya'daki birçok yerleşik devletin aksine, Bâbürlü hanedanı'nın yönetici elit kesimi de askerî gücün çekirdeği olarak süvarilere büyük önem vermiştir. Bu yönelim, Türkistan miraslarını ve bozkırlarla Mâverâünnehir'deki son derece hareketli savaş deneyimlerini yansıtıyordu. Zira piyade ve savaş filleri üzerine yoğunlaşan birçok eski Hint devletinden farklı olarak, Bâbür İmparatorluğu'nun yönetici elitleri siyasi ve askerî üstünlüğü hareketlilik, süvari kuvveti ve atlı komuta ile kavramsallaştırdı. Dolayısıyla üç yüzyıldan fazla bir süre boyunca atlar, imparatorluğun askerî, idarî, ekonomik ve sembolik sistemlerinin temelini oluşturdu. Topçu ve piyade önem kazanıp Avrupa askerî teknolojileri alt kıtaya girse de süvariler siyasi hiyerarşiyi ve aristokratik kültürü şekillendirmeye devam etti (Kulke ve Rothermund, 2001, s. 241; Richards, 1993, s. 12-14; Stein, 2015, s. 29; Gommans, 2002, s. 61-63). Nitekim ata binme, avlanma ve süvari birliklerini komuta etme becerisi, Bâbürlü aristokrat kültürünün belirleyici bir özelliğiydi. Bu bakımdan Bâbürlüler Hindistan'da bu beceriyi muhafaza etme amacıyla güvenilir at tedarikini sağlamak için de önemli çaba harcadı.

2. At Ticareti ve Tedarik Ağları

Atlar, Bâbür İmparatorluğu'nun stratejik açıdan en önemli kaynaklarından birini oluşturuyordu. İmparatorluğun askerî sistemi büyük ölçüde operasyonel etkinliği sürekli olarak yüksek kaliteli at tedarikine bağlı olan süvari kuvvetlerine dayanıyordu. Dolayısıyla Bâbürlü hükümdarların karşılaştığı en büyük zorluklardan biri, Hint alt kıtasının büyük bir bölümünde yüksek kalite

teli atların sınırlı olmasıydı. Hindistan'ın birçok bölgesi, iklim koşulları nedeniyle çok sayıda güçlü süvari atının yetiştirilmesine elverişli değildi (Gommans, 2002, s. 77-80; Streusand, 2011, s. 28; Kulke ve Rothermund, 2001, s. 27).

Bâbü İmparatorluğu, bu sınırlamayı aşmak için büyük ölçüde Türkistan, İran ve Arabistan'dan ithal edilen atlara güveniyordu. Bu nedenle Bâbürlü dönemde, İç Asya, Basra Körfezi ve Hint Okyanusu'nu birbirine bağlayan karmaşık at ticareti ağları ortaya çıktı. Bu ağlarda tüccarlar, kabile aracıları, imparatorluk yetkilileri ve bölgesel hükümdarlar yer alıyordu. Hindistan'ı Türkistan, İran ve Arap Yarımadası gibi bölgelerle bağlayan ticaret yolları, her yıl binlerce atın tedarik edilmesini sağlıyordu. Tüccar ağları, bu hayvanları kara kervanları ve Hint Okyanusu'ndaki deniz yolları aracılığıyla taşıyordu (Bâbü, 1970, s. 199; Subrahmanyam, 1990, s. 205-207; Kulke ve Rothermund, 2001, s. 27). Nitekim Hindistan'ın batı kıyısındaki limanlar, özellikle de Gucerât'taki limanlar, Arap ve İran atlarının ülkeye girişinde önemli birer kapı işlevi görüyordu. Bu ithalatlar, seçkin süvari birliklerinin muhafaza edilmesi açısından hayati öneme sahipti.

Bu nedenle, 16. yüzyıldan 17. yüzyılın sonuna kadar olan dönemde Bâbürlüler, imparatorluk hizmetleri için düzenli at ithalatının sürdürülmesinde ve devam ettirilmesinde çok önemli bir rol oynadılar. At ticaretini kontrol altında tutmak için Bâbürlüler, komşu ülkelerle dostane ilişkiler kurdular ve uygun yollar ve kervansaraylar inşa ederek tüccarlara koruma sağladılar. Örneğin Ekber Şah, at tüccarlarına büyük önem verdi. At tüccarlarının kendilerini ve hayvanlarını mevsimlerin zorluklarından koruyabilecekleri uygun konaklama yerleri (sarai/saray) inşa ettirdi. Böylece at tüccarları, mevsimsel olumsuzluklardan ve soygunlardan korunmak için atlarıyla birlikte uygun yerlerde kalabileceklerdi. İyi atların düzenli olarak temin edilmesi amacıyla, at tüccarlarını gözetlemek üzere bir de deneyimli ve bilgili *Emîn-i Kervansara* denilen bir görevli atandı. Yine, Ekber'in oğlu ve halefi Cihangir Şah da (1605-1627) tüccarların, gezginlerin ve halkın seyahat ederken güvenliklerini sağlamak için yetkililerine sarai,² cami ve kuyular inşa ettirdi³ (Allami, 2011, s. 140-141; Jahangir, 1909, s. 7-8; Pelsaert, 1925, s. 50; Tavernier, 1925, s. 77,118; Manucci, 1907, s. 68-69).

Öte yandan ithal atlar, genellikle yerel olarak yetiştirilen hayvanlardan daha üstün kabul ediliyordu; Hindistan pazarları ve fuarlarında yüksek fiyatlara satılıyordu. Bu nedenle Bâbürlü hükümdarları ve soylular, zenginlik ve statünün önemli bir sembolü hâline gelen büyük ahırları satın almak ve bakımını yapmak için büyük yatırımlar yaptılar. Zira Hindistan alt kıtası, tarihsel olarak güçlü süvari atları yetiştirme konusunda zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Öyle ki Marvâri ve Katiyavari olarak bilinenler gibi bazı bölgesel ırklar mevcut olsa da yerli atların çoğu nispeten küçüktü ve ağır süvari savaşları için pek uygun değildi (Habib, 1999, s. 160; Moosvi, 1987, s. 242; Monserrate, 1922, s. 83).

Çağdaş araştırmacılar bu sorunu sık sık dile getirmiştir. Bâbürlü kronikleri ve seyahat kayıtları ise en iyi savaş atlarının şu bölgelerden ithal edildiğini belirtmektedir: Türkistan, İran, Arabistan ve Afganistan. Bu ithal hayvanlar; dayanıklılıkları, boyutları ve atlı savaşa uygunlukları nedeniyle Bâbürlüler için oldukça önem arz ediyordu (Gommans, 2002, s. 82). Ayrıca, bu ithal atların Türkistan ile Güney Asya arasındaki uzun mesafeli ticarete en değerli mallardan biri hâline gelmesiyle birlikte, bunların yüksek değerleri, at tüccarlarının önemli bir servet ve nüfuz biriktirebilecekleri anlamına da geliyordu.

² Sarai (Saray) = konaklama / kervansaray / saray kompleksi. Sarai, Bâbürlü sefer teşkilatında atlar ve personel için kullanılan kervansaray veya konaklama yerini ifade eder.

³ İngiliz bir gezgin ve tüccar olan Peter Mundy de, Agra'daki 3.000 adam ve 500 atı barındırma kapasitesine sahip Nur Mahal Sarai hakkında bilgi verir. Bkz. (Mundy, 1914, s. 78).

Nitekim Türkistan, tarihsel olarak Güney Asya devletleri için en önemli süvari atı kaynaklarından biriydi. Fergana, Buhara ve Belh gibi bölgeler, savaşa son derece uygun, dayanıklı bozkır atları yetiştiriyordu. Bâbürlü hanedanı da süvari savaşının askerî gücün temelini oluşturduğu Türk-Moğol bozkır geleneğine dayanıyordu. Bu sebeple de hanedan seçkinleri, askerî nitelikleri nedeniyle Türkistan atlarını tercih ediyordu (Streusand, 2011, s. 29). Ayrıca at ticaretinde en önemli kara yolları, Türkistan'ı Hindu Kuş dağları üzerinden Kuzey Hindistan'a bağlamaktaydı. Türkistan'dan Hindistan'a uzanan ticaret yolları ise genellikle şu yerlerden geçiyordu: Buhara, Semerkant, Belh, Herat, Kâbil, Lahor, Kandahar ve İndus sınırı (Choudhary, 2017, s. 6-7). Bu yollar, Delhi Sultanlığı döneminden beri aktifti ve Bâbürlü döneminde de hayati önemini korudu.

Türkistan gibi, İran ve Arap atları da Bâbür İmparatorluğu'nda büyük değer görüyordu. Arap atları hızları ve dayanıklılıklarıyla ünlüyken İran atları genellikle irilikleri ve güçleri nedeniyle tercih ediliyordu (Gommans, 2002, s. 84). François Bernier, Özbek ve İran topraklarından ithal edilen atların (Özbek topraklarından Hindistan'a her yıl yaklaşık 25.000 at getiriliyordu) Hindistan'da büyük talep gördüğünü belirtmiştir (Bernier, 1916, s. 203-204). Bu atların birçoğu da Hint Okyanusu'ndaki deniz ticaret ağları aracılığıyla Hindistan'a ulaşıyordu. Bu bakımdan deniz yoluyla yapılan at ticareti, bir başka önemli tedarik kanalı oluşturuyordu. Tüccarlar, atları Basra Körfezi ve Arabistan'daki limanlardan Batı Hindistan'da yer alan Sûret, Cambay (Khambhat) ve Tette limanlarına taşıdılar. Fakat deniz yolculukları atlar için tehlikeli olduğundan, nakliye sırasında birçok hayvan öldü. Bu ölüm oranı, hayatta kalan atların fiyatını artırdı ve onları Bâbürlü pazarlarında lüks mallar hâline getirdi. Portekizliler ve daha sonra İngilizler gibi Avrupalı tüccarlar da bu ticarete katıldılar. Tarihsel kayıtlar, Portekizli tüccarların 16. yüzyılda Arap atlarını Hindistan pazarlarına taşıdıklarını göstermektedir (Subrahmanyam, 1993, s. 142). Atlar çok değerli askerî kaynaklar olduğundan devletler bazen deniz yoluyla yapılan at ithalatını kontrol etmeye veya vergilendirmeye çalışırlardı. Bu durum Bâbür Şah döneminde Bâbürlüler için de geçerli bir husustu (Bâbür, 1970, s. 224).

At ticaretinde önemli bir ara bölge işlevi gören bir diğer coğrafya ise Afganistan'dı. Afgan tüccarlar, Türkistan'dan Hindistan'a atların nakliyesinde kilit bir rol oynamıştır. Zira Afganistan coğrafyasındaki Kâbil ve Kandahar gibi şehirlerdeki pazarlar, başlıca dağıtım merkezleri olarak işlev görmüştür (Richards, 1993, s. 132). Bâbür İmparatorluğu, kısmen imparatorluğun at tedarik ağları için kritik öneme sahip olmaları nedeniyle bu sınır bölgeleri üzerindeki kontrolünü sürdürmek için önemli çabalar sarf etmiştir. Örneğin Kandahar üzerinde Bâbürlüler ile Safevîler arasındaki rekabet, her iki devletin de Türkistan ile Hindistan'ı birbirine bağlayan ve stratejik açıdan da önemli bu ticaret yollarının kontrolünü kendi egemenliğinde tutma mücadelesinden kaynaklanıyordu. Zira bu yollar at, tekstil, değerli metaller ve diğer malları taşıyan tüccarlar tarafından kullanılıyordu. Atlar genellikle büyük kervanlarla taşınır ve imparatorluğun dört bir yanına dağıtılmadan önce sınır pazarlarında satılırdı (Gommans, 2002, s. 101).

At ticareti, Türkistanlı tüccarlar, Afgan kervan tüccarları, İran ve Arap at satıcıları, Hintli komisyoncular ve pazar aracılıları dâhil olmak üzere çok çeşitli aktörleri kapsıyordu. Bu tüccarların çoğu, yalnızca at ticaretinde uzmanlaşmıştı. Nitekim atların yüksek değeri, ticarete dâhil olan tüccarların ve aracılıların zenginleşmesine katkıda bulunuyordu. Onlar genellikle uzun mesafeler katederler ve Avrasya genelinde geniş ticari ağlar kurarlardı. Bazı tüccarlar, atları doğrudan Bâbürlü sarayına veya imparatorluk memurlarına tedarik ederdi. Diğerleri ise askerî elitlerin süvari birlikleri için at satın aldığı bölgesel pazarlarda hayvan satardı. Örneğin Bâbür'ün kendi kayıtlarına göre, her yıl 7.000 ilâ 10.000 Türk atı, Hindistan pazarlarında satılmak üzere Kâbil'e getiriliyordu (Bâbür, 1970, s. 199). Bu durum, sonraki imparatorlar döneminde de devam etti.

3. Bâbürlü İdari ve Askerî Yapısında Atlar

Bâbürlü idarî sisteminde, özellikle Ekber Şah'ın (1556-1605) hükümdarlığı döneminde atlar, soyluların sahip olmaları gereken süvari sayısına göre sıralandığı mansabdârî sisteminin merkezinde yer aldı. Mansabdârî sistemi sayesinde atlar, sadece askerî varlıklar olmakla kalmayıp rütbe, maaş ve hizmet yükümlülüklerini belirleyen bürokratik araçlar hâline geldi. Bu sisteme göre, yol-suzluğu önlemek ve askerî hazırlığı sağlamak amacıyla atlar denetlenir, damgalanır ve kayıt altına alınırdı. Bu kurumsallaşma, imparatorluk yönetiminde süvarilerin öneminin devam ettiğini gösteriyordu.

Bâbür Şah'ın hükümdarlığı döneminden itibaren Bâbür İmparatorluğu, yüksek düzeyde eğitilmiş süvari birliklerine dayanan Türkistan tarzı hareketli savaş modelini benimsedi. Zamanla bu atlı askerî yapı, Ekber Şah döneminde mansabdârî hiyerarşisinin gelişmesiyle imparatorluğun idari sistemine entegre oldu. Nitekim Bâbürlü yönetiminin en zayıf yönü, tam da en etkin merkezî denetimin sağlanmasının beklendiği alan olan askerî teşkilattı. Zira Ekber'den önceki ordu düzeni, câgîr⁴ sistemi üzerine kuruluydu. Buna göre câgîrdarlar (toprak sahipleri); kendilerine tahsis edilen câgîr arazileri karşılığında her an savaşa hazır atlı birlikler bulundurmak, atların bakımını sağlamak ve askerlerin maaşlarını ödemekle yükümlüydüler. Ancak câgîrdarlar, geniş arazilere sahip olmalarına rağmen, çoğu zaman kendilerinden beklenen sayıda asker temin etmeyerek bu yolla zenginleşmeyi tercih ediyorlardı. Sistemdeki bu zafiyeti fark eden Ekber, diğer alanlarda olduğu gibi ordu düzeninde de köklü değişikliklere gitti (İzgin, 2020, s. 36; Saran, 1941, s. 250-252; Stein, 2015, s. 173).

Bu bağlamda, ilk olarak, kökenleri Asya Hunları ve Moğollara dayanan ve Hindistan'da Sûrî hanedanı (1540-1555) tarafından da uygulanan ondalık rütbelendirme sisteminin kapsamı genişletildi ve bu çerçevede *mansabdârî* adı verilen yeni bir düzenleme hayata geçirildi. "Rütbe (mansab) sahibi" anlamına gelen *mansabdâr* terimi, Bâbürlü bürokrasisinde yüksek rütbeli askerî ve sivil memurlar için kullanılan resmî bir tabirdir. Bu sistem, idarenin çeşitli kademelerinde belirli bir maaş ya da gelir karşılığında toprak tahsis edilmesi suretiyle görev yapılmasını ifade etmekteydi. Mansabdârî sisteme göre, her önemli devlet memuru bir mansab sahibi olarak rütbe ve maaşını belirleyen resmî bir atamaya tâbiydi ve imparatorluk kadrosunun bir üyesi sıfatıyla imparatorluğun her yerinde hizmet etmekle yükümlüydü. Ayrıca bu sistemle birlikte imparatorluk hizmetindeki her memura sayısal bir rütbe verilmiş; her mansabdârın statüsü, maaşı, resmî görev alanı ve unvanları kişisel rütbesine göre belirlenmiştir (Irvine, 1903, s. 3-11; Aziz, 1945, s. 12-31; Rızvî, 2003, s. 3-4; Saran, 1941, s. 255-258). Ebü'l-Fazl Allâmî'nin de belirttiği üzere: "Haşmetmeâb, ordu rütbe-lerini sabitlediğinde ve atların niteliğini sorguladığında dürüst kâtiplerin, askerleri tasvir eden kayıtlar (chehra) tutup hususi işlerini not etmelerini buyurdu. Yaşları, babalarının adları, yaşadıkları yerler ve ırkları kayda geçirilecekti. Orduya katılmak isteyen herkes Haşmetmeâb'ın huzuruna çıkarılıyor, onun huzurunda rütbesi belirleniyordu" (2011, s. 265).

⁴ Bâbürlü egemenliğindeki araziler, toprak geliri idaresi amacıyla suyural, halisâ ve câgîr mahalleri olmak üzere üç geniş kategoriye bölünmüştür. Farsça "câ (yer) ve gîr (tutan)" kelimelerinin birleşiminden meydana gelen câgîr kelimesi sözlükte "sahip olunan, bir yeri işgal eden" anlamında kullanılır. Câgîrin genel tanımı ise, "Hindistan'da hüküm süren Türk devletlerinde geliri maaş yerine veya belli bir hizmet karşılığında memur ve kumandanlara tahsis edilen topraklara verilen ad" şeklinde ifade edilir. Kendisine bu usulle toprak tahsis edilmiş kimseye de câgîrdar denilmiştir. Kendilerine toprak tahsis edilen câgîrdarlar, câgîr bölgelerinde yalnızca hükümdara karşı sorumlu olurlar, mülklerindeki câgîrleri veraset yoluyla oğullarına bırakamazlar ve bu mülkler hükümdar tarafından uygun görüldüğü takdirde câgîrdarın oğluna veya bir başkasına devredilebilirdi. Bkz. (Özcan, 1993, s. 11-12; Meral, 2023, s. 51-73).

Ekber, 1573-74 yıllarında makam sahiplerini, on kişilik birliklere komuta edenlerden on bin kişilik birliklere komuta edenlere kadar uzanan otuz üç sınıf (rütbe) altında topladı. Ancak Bâbürlü mansabdârlar esas itibarıyla üç ana kategoriye ayrılıyordu: 10 ilâ 400 kişiye komuta edenler genellikle mansabdâr (subay) olarak adlandırılıyor; 500 ilâ 2.500 kişiye komuta edenler emîr (soylu) sayılıyor; daha yüksek rütbeye sahip olanlar ise Ümerâ-yı kebîr veya Ümerâ-yı azîm (büyük emirler) sınıfına dâhil ediliyordu. Üçüncü kategorideki en yüksek rütbeli emîr, Han-ı Hanan (Ekber döneminden sonra Emîrül-ümerâ) unvanıyla onurlandırılmıştır. Bu unvan, 18. yüzyılda genellikle Mir Bahşi'ye verilmiştir. Ekber'in saltanatının ortalarına kadar sıradan bir subayın ulaşabileceği en yüksek rütbe, beş bin kişilik bir birliğe komuta etmekte; yedi bin ve on bin kişilik birliklere komuta eden daha yüksek dereceler ise hanedan mensubu şehzadelere ayrılmıştı. Başka bir ifadeyle mansabdârlar, deh-bâşî (on askere komuta eden) ile deh-hezârî (on bin askere komuta eden) arasında, himayelerinde bulunan asker sayısına göre onluk esaslara dayanan rütbelere ayrılmıştı (İzgin, 2020, s. 28-31; Richards, 2021, s. 92-96; Irvine, 1903, s. 3-11; Aziz, 1945, s. 31-94; Rızvî, 2003, s. 3-4). Ancak Ekber'in saltanatının sonlarına doğru ve halefleri döneminde bu sınırlar kademeli olarak gevşetilmiştir.

İmparatorun yokluğunda tüm süvari ve tüfekli birlikler, mansabdârlar tarafından komuta edilirdi. Bu birliklerin tamamı, katı imparatorluk standartlarına uyarak emrindeki askerleri mühimmat bakımından yeterli ve düzenli biçimde teçhiz etmekle yükümlüydü. Örneğin binek hayvanlarının Hindistan'ın bodur atları yerine Türkistan veya İran menşeli büyük atlardan seçilmesi gerekiyordu. Belirli sayıda askeri komuta eden mansabdârlar, birlikleri göreve çağrıldığında yedek olarak kullanılmak üzere her asker için fazladan bir at temin etmek zorundaydı. 1575 yılında Ekber'in veziri Şâhbâz Han, Delhi sultanlarından Alâeddin Halacî ve Şîr Şah dönemlerinde uygulanan bir usulün benzerini yürürlüğe koyarak ordu hizmetinde kullanılacak atların imparatorluk tamgası (dag) ile damgalanmasını emretti. *Dağlama*⁵ olarak adlandırılan bu uygulamanın amacı, imparatorluğa ait atların daha düşük nitelikli hayvanlarla değiştirilmesini önlemek ve damgalanan atın sahibini belirlemektir (Allami, 2011, s. 55; Bedauni, 1990, s. 193-194; Richards, 2021, s. 94; Fisher, 2020, s. 160; Bayur, 1987, s. 119). Bu sayede, ordu hayvanlarının niteliklerine göre derecelendirilmesi de mümkün hâle gelmiştir (Bedauni, 1990, s. 193; Allami, 2011, s. 176, 243; Moosvi, 1987, s. 201; Fisher, 2020, s. 112; Irvine, 1903, s. 45-56).

1595 yılından sonra mansabdârların rütbe dereceleri, *zât* ve *süvâr* olmak üzere çift esaslı biçimde belirlenmeye başlanmıştır. Zât, mansabdârın maaş ve statüsünü; süvâr ise komuta ettiği asker sayısını ve bu askerlerin masraflarını ifade ediyordu. Bunun yanı sıra mansabdârların tayin ve terfileri genellikle dîvân toplantılarında padişahın sağında oturan imparatorluk bahşisinin tavsiyesi üzerine gerçekleştirilirdi. Başlangıçta her rütbenin belirlenmiş bir ücreti bulunmaktaydı ve mansabdârların bu ücreti eksiksiz alabilmeleri için at, fil, yük hayvanı ve asker⁶ kotalarını yerine getirmeleri gerekiyordu. Ancak Ekber döneminde dahi verilen tüm güvencelere rağmen, mansabdârlar rütbelerinin gerektirdiği sayıda askeri çoğu zaman fiilen bulundurmakta zorlanmışlardır

⁵ Başka bir ifadeyle *Kanun-u dağ*, yani atları dağlama kanunu. Ekber Şah, bu kanunu daha önce Alâeddin Halacî ve Şîr Şah Sur'un kullandığı sistemlerden yola çıkarak uygulamaya koymuştur. Bkz. (Bayur, 1987, s. 94, 486; Irvine, 1903, s. 45-56).

⁶ Bu askerler eğer atlı ise, bunların üçte bir Bâbürlü, üçte bir Afgan ve üçte bir Racpût; eğer piyade ise, üçte ikisi okçu ve üçte biri süvari olmalıydı. Bkz. (Khan, 1965, s. 118; Irvine, 1903, s. 9; Aziz, 1945, s. 198). Ayrıca Manucci'nin kaydettiğine göre birinci sınıf bir hezârî maaşı alan bir adam, farklı ırklardan iki yüz elli atlı tutmak zorundaydı. Yani altmış dört Pathan, altmış dört Bâbürlü, altmış dört Racpût; geri kalanlar Seyyidler, Şeyhzadeler ve diğerleridir. Bkz. (Manucci, 1907, s. 375).

(Aziz, 1945, s. 94-105; Moosvi, 1987, s. 221; Richards, 2021, s. 96-98; İzgin, 2020, s. 30; Rızvî, 2003, s. 3-4; Saran, 1941, s. 258-259; Srivastava, 1986, s. 197-205; Lahori, 1867, s. 506, 715-717).

Bu hususta Ekber'in halefleri döneminde daha fazla müsamaha gösterilmeye başlanmıştır. Mansabdârlara yapılan ödemeler ya nakit olarak ya da geçici süreyle tahsis edilen câgîrlar aracılığıyla gerçekleştirilmekteydi. Teorik olarak mansabdârlar, yüksek maaşlar almakta ancak çoğu zaman kendilerinden beklenen askerî birliklerin tamamının bakımını fiilen üstlenmedikleri için bu maaşlar daha da fahiş görünmekteydi. Şah Cihan'ın mansabdârlara yılın on iki ayı yerine yalnızca dört ayı için maaş ödeme uygulamasını başlatmasının ardında da büyük ihtimalle bu durumun farkında olması yatmaktaydı. Zira bu düzenleme, yılın belirli bir kısmı için elde edilen fiilî gelirin imparatorun başlangıçta tüm yıl için öngördüğü gelire denk gelmesi anlamına geliyordu. Bu indirim rağmen mansabdârlar savurgan bir yaşam sürmeye devam etmişlerdir. Lüks harcamaya yönelik bu eğilim, mansabdârın ölümü hâlinde hazinenin ödenmemiş alacakları tahsil edilinceye kadar tüm mal varlığının devlet tarafından müsadere edileceğini bilmeleriyle kuşkusuz daha da artmıştır. Bununla birlikte sistem içinde tasarrufu teşvik eden unsurlar oldukça sınırlı olsa da yüksek maaşlar, devletin Güney ve Batı Asya'nın neredeyse tamamından en yetenekli ve en hırslı kişileri bünyesine çekmesini sağlamıştır (Lahori, 1867, s. 506-715-717; Aziz, 1945, s. 94-105; Moosvi, 1987, s. 221; Richards, 2021, s. 96-98; İzgin, 2020, s. 30; Rızvî, 2003, s. 3-4; Saran, 1941, s. 258-259; Srivastava, 1986, s. 197-205).

4. Bâbürlü Sarayında Atların Kültürel Sembolizmi

Türk-Moğol geleneklerine dayanan Bâbürlü sarayı, at kültürünü Hint-Fars imparatorluk bağlamında yeniden yorumlamış ve bu bağlamda atlar; seçkin kimliğin, idarî rütbenin ve tören gösterilerinin simgesi olarak işlev görmüştür. Bu nedenle atlar, sadece askerî yapılara değil, sarayın sembolik ve kültürel sözlüğüne de yerleşmiştir.

Bâbür Şah'ın saray kültürü, atın kimlik, savaş ve hükümdarlık kavramlarından ayrılmaz bir parçası olduğu Türk-Moğol geleneklerinden derinden etkilenmişti. Dolayısıyla atlar ve iktidar arasındaki sembolik ilişki, at sırtındaki savaşçının siyasi hâkimiyeti ve toprak üzerindeki kontrolü somutlaştırdığı Hint-Avrasya'da derin köklere sahipti. Bâbür'ün durumuna bakıldığında bu sembolizm bilinçli bir şekilde korunmuş ve Hint bağlamına aktarılmış, böylece Bâbür İmparatorluğu'nun ideolojik temelini oluşturmuştur (Babur, 1922, s. 290-305; Choudhary, 2017, s. 3-5; Mukhtiar ve Khan, Inayat, 2024, s. 438-440).

Yukarıda da izah edildiği üzere Bâbürlü idarî sisteminde atlar, rütbenin kurumsallaşmış sembolleri hâline geldi. Mansabdâri sistemi, özellikle Ekber döneminde, bir soylunun sahip olduğu süvari (süvar) sayısına göre statüyü kısmen ölçüyordu. Böylelikle atlar, bürokratik hiyerarşi ve imparatorluk lütfu ile doğrudan bağlantılı hâle geldi. *Ekbernâme* ve *Âyîn-i Ekberî* gibi birincil kaynaklar, geniş imparatorluk ahırlarını ve atlarla ilgili ayrıntılı kayıt tutma uygulamalarını anlatarak bunların idarî ve sembolik önemini vurgulamaktadır. Ebü'l-Fazl Allâmî, Ekber'in binlerce at beslediğini ve bunların sınıflandırılması ve yetiştirilmesiyle kişisel olarak ilgilendiğini belirtir (1907, s. 112-115). Bu bakımdan modern araştırmalar, atların sadece askerî varlıklar değil, aynı zamanda Bâbür siyasi kültürü içinde "güç ve otoritenin temsilcileri" olduğunu doğrulamaktadır (Choudhary, 2017, s. 6-8).

Atlar, aynı zamanda diplomatik ve tören amaçlı hediyeler olarak da kullanılıyordu. Fars tarihçelerinde, nadir veya ithal atların sunulması sadakati ifade ediyor ve hiyerarşik ilişkileri pekiştiriyordu. Hükümdarlar, soylular ve yabancı elçiler arasında yapılan at alışverişi; şerefi, bağlılığı ve

imparatorun cömertliğini simgeliyordu. *Pâdişâhnâme'*de Şah Cihan'ın (1628-1658) sarayı, törenler sırasında değerli atların sergilendiği ve hediye edildiği bir yer olarak tasvir edilir; bu da imparatorun evrensel hükümdar imajını pekiştirir (Lahori, 1867, s. 85-90).

Bu bakımdan atlı imgeler, Bâbürlü görsel ve edebî kültüründe merkezî bir rol oynadı. Minyatür resimlerde imparatorlar sıklıkla özenle süslenmiş atların sırtında tasvir edilerek kontrol, zarafet ve otorite vurgulanır. Bu imgeler yalnızca süs amaçlı değil, aynı zamanda ideolojik nitelikteydi ve imparatoru hem doğanın hem de devletin efendisi olarak betimliyordu. Sanat tarihi çalışmalarında, atlar da dâhil olmak üzere hayvanların siyasi ve kültürel anlamları ifade etmek için Bâbürlü sanatında kasıtlı olarak kullanıldığını göstermektedir. Özellikle at sırtındaki imparator, askerî cesaret ile ilahi lütfun bir sentezini simgeliyordu (Mukhtiar ve Khan, Inayat, 2024, s. 439-442).

Atlar; geçit törenleri, avlar ve polo oyunları (çevgan) gibi saray ritüellerinin da ayrılmaz bir parçasıydı. Bu etkinlikler, imparatorluk gücünün sergilendiği gösteriler işlevi görüyordu. İmparatorun seçkin atları kontrol etme ve yönetme becerisi, imparatorluk üzerindeki hâkimiyetini yansıtıyordu. *Tüzük-i Cihângîrî'*de Jahangir, belirli atlara duyduğu hayranlığı kayda geçirir ve sıklıkla bu atların fiziksel özelliklerini ve kökenlerini belirtir. Onun tanımlamaları, atları estetik ve sembolik bir değer nesnelere hâline getirir ve imparatorluğun kendini temsil etmedeki rollerini yansıtır (Jahangir, 1909, s. 45-47).

Öte yandan Bâbürlü kültüründe at; eril ve aristokrat erdemlerle yakından ilişkilendirilirdi. Binicilikte ustalık; ideal bir hükümdar için vazgeçilmez nitelikler olan cesaret, disiplin ve asalet anlamına geliyordu. Bâbür Şah'ın kendi anlatımı bu bağı pekiştirir. Binicilik, avcılık ve savaş alanında manevra yapma konusuna verdiği önem; hükümdarın aktif ve hareketli bir savaşçı olduğu imajını oluşturur. Dahası, Bâbür imparatorlarının atlı portreleri bu erkekliliği görsel olarak kodlamıştır. At, hükümdarın heybetini artırarak onun hâkimiyetini ve karizmasını pekiştirmiştir. Daha geniş sembolik geleneklerde de belirtildiği gibi at binicisinin otoritesini güçlendirir ve onu siyasi gücün güçlü bir sembolü hâline getirir (Babur, 1922, s. 300-302; Choudhary, 2017, s. 4-5; Mukhtiar ve Khan, Inayat, 2024, s. 441).

Siyaset ve savaşın ötesinde, atlar aynı zamanda kozmolojik ve estetik anlamlar da taşıyordu. Pers (İran) ve Türkistan geleneklerinden etkilenen bazı atlar; uğurlu niteliklerle, güzellikle ve hatta ilahi lütufla ilişkilendiriliyordu. Türkistan veya Arap atları gibi belirli ırklara duyulan hayranlık, yalnızca pratik kaygıları değil, aynı zamanda sembolik değer hiyerarşilerini de yansıtıyordu. Seçkin atlar, zarafetleri ve nadirlikleri vurgulanarak genellikle şiirsel bir dille betimlenirdi. Bu estetikleştirme, atların zarif, neredeyse idealize edilmiş yaratıklar olarak görüldüğü Bâbürlü resimlerinde ve metinlerinde açıkça görülür. Sanat ve edebiyattaki varlıkları; zarafet, asalet ve uyumun kültürel sembolleri olarak rollerini vurgular (Jahangir, 1909, s. 46; Mukhtiar ve Khan, Inayat, 2024, s. 440-442).

Bâbür Şah, atçılık kültürünün temellerini atarken sonraki imparatorlar bu kültürü daha da geliştirip kurumsallaştırdılar. Ekber, atların idarî ve sembolik işlevlerini genişletti; Cihangir, atları estetik bir unsur hâline getirdi; Şah Cihan ise onları görkemli imparatorluk gösterilerinin bir parçası hâline getirdi. Siyasi bağlamdaki değişikliklere rağmen, atların sembolik önemi değişmedi. Atlar, Bâbürlü hanedanının temel değerlerini temsil etmeye devam etti: hareketlilik, otorite ve aristokrat incelik (Allami, 1907, s. 112-115; Jahangir, 1909, s. 45-47; Lahori, 1997, s. 85-90). Bu nedenle, Bâbürlü sarayında atların kültürel sembolizmi çok boyutlu bir nitelik taşımış ve imparatorluk ideolojisine derinlemesine nüfuz etmeyi sürdürmüştür. Nitekim atlar, yalnızca birer savaş veya ulaşım aracı olarak kalmamış, egemenliğin sembolleri, rütbenin göstergeleri ve estetik ile kozmolojik

anlamaların taşıyıcıları olmayı sürdürmüştür. Zira yukarıda da dönemin kaynakları üzerinden ifade edildiği üzere birincil Farsça kaynaklar ve görsel kültür aracılığıyla atın Bâbü İmparatorluğu'nun gücünün merkezî bir metaforu olarak işlev gördüğü ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan at ve at kültürü, Türkistan mirasının Hint-Fars saray gelenekleriyle birleşimini somutlaştırarak Bâbürlü dönemi boyunca varlığını sürdüren özgün bir imparatorluk kimliği oluşturmuştur.

5. At Ahırları Teşkilatı: Yapı, Yönetim ve İşlevler

İmparatorluk at ahırlarının yönetimi, Bâbü İmparatorluğu'nun idarî ve askerî yapısının merkezî bir bileşenini oluşturuyordu. Bu bağlamda imparatorluk, genellikle ahur (imparatorluk ahırları) olarak anılan at kaynaklarını yönetmek için son derece yapılandırılmış ve bürokratik olarak düzenlenmiş bir sistem geliştirdi.

Ekber Şah döneminde daha da sistematik hâle getirilen ahır teşkilatının tepesinde, imparatorluk ahırlarıyla ilgili tüm konuları denetlemekle sorumlu yüksek rütbeli bir memur olan Ahta Bey veya At Beyi de denilen Mir Ahur (Ahır Beyi) yer almaktaydı (Bayur, 1987, s. 431; Choudhary, 2017, s. 12). Mir Ahur'un görevi hem idarî hem de törenseldi; bu durum, atların yönetim ve saray temsilindeki ikili önemini yansıtıyordu. Ebü'l-Fazl Allâmî'ye göre Mir Ahur; atların tedarikini, eğitimini, sınıflandırılmasını ve bakımını denetlemenin yanı sıra ahır personelinin yönetiminden de sorumluydu (2011, s. 140; 1907, s. 145). Bu görev genellikle güvenilir soylulara emanet edilirdi, bu da göreve tayin edilen kişinin siyasi önemini vurgulamaktaydı.

Mir Ahur'un başında bulunduğu bu teşkilatta ayrıca, Daroga,⁷ Müşrif (muhasibeci),⁸ Dida-var,⁹ Ahtacılar,¹⁰ Çâbük-savâr (çabuksüvar),¹¹ Hada,¹² Baytar (at hekimi),¹³ Nakîb,¹⁴ Seyis,¹⁵ Nalbant,¹⁶ Zindâr,¹⁷ Âbkâş,¹⁸ Faraş (Farrash),¹⁹ Sipandsoz²⁰ ve Khakrub²¹ gibi uzman memurlar istihdam edildi. Bu memurlar; atların bakımı, beslenmesi, eğitimi, iyileştirilmesi ve imparatorluk ahırlarının idaresinden sorumluydu. İmparatorluk atları, bu ahırlarda kökenlerine ve niteliklerine göre sınıflandırılıyordu (Allami, 2011, s. 145-147; Irvine, 1903, s. 51; Choudhary, 2017, s. 12).

⁷ Daroga (Dârügâ), imparatorluk ahırlarındaki atların kalitesini ve bakımını denetlemekle görevlendirilmişti. Her imparatorluk ahırının, atların bakımını gözetmek üzere ayrı bir Daroga'sı vardı.

⁸ Müşrif, atların kaydını tutar ve ahırla ilgili tüm giderleri denetlerdi.

⁹ Dida-var, imparator tarafından toplanmadan önce atları denetleyen imparatorluk müfettişiydi. Ayrıca atların rütbesini ve durumunu da belirlerdi. Müşrif'in gözetimi altında çalışırdı.

¹⁰ Ahtacılar, atların koşum takımlarını takmak ve eyerlemekle görevliydi.

¹¹ Çâbük-savâr (çabuksüvar), atların hızını kontrol etmekle görevliydi.

¹² Hada/Hadda, atları, tırıs, dörtnala koşu ve adım atma gibi farklı amaçlar için eğiten görevli.

¹³ Baytar, atları hayvan hastalıklarından iyileştirmek için görevlendirilmişti.

¹⁴ Nakîb, denetim görevi için görevlendirilmişti. Her ahırın durumunu imparatorluk ahırlarının Daroga ve Müşrif'e bildirirdi.

¹⁵ Seyis, bir veya iki atın bakımından bireysel olarak sorumluydu.

¹⁶ Nalbant, at nallama işi için görevlendirilen kişi.

¹⁷ Zindâr, eyer tutucusuydu.

¹⁸ Âbkâş, imparatorluk ahırında su taşıyıcısıydı.

¹⁹ Faraş (Farrash), ahırın temizlik ve düzeninden sorumlu yardımcı personel.

²⁰ Sipandsozlar, atları nazardan (kötü gözden) korumak amacıyla kırk atın ahırında hardal tohumu (sarso veya sipand) yakarlardı.

²¹ Khakrub, Babürlü ahır teşkilatında ahır alanlarının, at yataklarının ve yolların temizliğinden sorumlu personeli ifade eder.

Bâbürlü ahır sistemi, imparatorluğun rütbe ve askerî-idarî yapısı olan mansabdâri sistemiyle sıkı bir şekilde bağlantılıydı. Her mansabdârın, rütbesiyle orantılı belirli sayıda süvari atını bulundurması gerekiyordu. Bu atlar, sahtekârlığı önlemek ve kalite kontrolünü sağlamak amacıyla sıkı denetimlere tabi tutuluyor ve damgalanıyordu (Richards, 1993, s. 60-62). Merkezî ahırlar, imparatorluk genelinde standardizasyonu sağlamak üzere hem yedek hem de eyalet ve soyluların ahırları için bir model işlevi görüyordu.

Bu bakımdan Bâbürlü ahır organizasyonunun temel bir özelliği, sınıflandırma ve kayıt tutmaya verdiği önemdi. Atlar; köken, ırk ve kaliteye göre sınıflandırılıyordu ve Türkistan, Arap ve İran atları, yerel ırklardan üstün kabul ediliyordu. Ayrıntılı kayıt defterlerinde her hayvanın fiziksel özellikleri, sahipliği ve hizmet durumu kayıt altına alınıyordu. Bu bürokratik düzen; titiz belgeleme ve merkezî denetimle karakterize edilen Bâbürlü idarî anlayışını yansıtmaktadır (Habib, 1963, s. 85-88).

Öte yandan ahır personeli, rolleri net bir şekilde tanımlanmış uzman bir işgücü oluşturuyordu. Bu personele seyisler, antrenörler, veterinerler, nalbantlar ve memurlar dâhildi. Atların bakımı, düzenli beslenme programları, tıbbi tedaviler ve eğitim rutinlerini içeriyordu. Veterinerlik bilgisi, modern bilimsel terimlerle sistematikleştirilmemiş olsa da yine de pratik ve deneyime dayalıydı. Bu bağlamda Pers ve Hint hayvan bakımı geleneklerinden yararlanılıyordu (Allami, 2011, s. 215-222; Richards, 1993, s. 59-62). Bu tür uzman personelin varlığı, Bâbürlü ahır yönetiminin kurumsal olgunluğunu ortaya koymaktadır.

Askerî işlevlerinin yanı sıra, imparatorluk ahırları aynı zamanda tören ve sembolik amaçlara da hizmet ediyordu. Atlar; imparatorluk geçit törenlerinin, diplomatik ilişkilerin ve hediye verme geleneklerinin ayrılmaz bir parçasıydı. Özenle süslenmiş atlar, imparatorluğun ihtişamını simgeliyordu ve genellikle soyluların sadakatini ödüllendirmek için kullanılıyordu (Allami, 2011, s. 215-222; Gommans, 1994, s. 20-35). Böylece ahır sistemi, sadece lojistik bir birim olarak değil, aynı zamanda siyasi iletişim ve kültürel ifadenin bir aracı olarak da işlev görüyordu.

Netice itibarıyla Bâbürlü ahır organizasyonu, imparatorluğun idarî ve askerî yapılarının içine yerleştirilmiş, karmaşık olmakla birlikte son derece düzenli bir kurumdu. Hiyerarşik denetim, sistematik kayıt tutma ve mansabdâri sistemi ile entegrasyonun birleşimi sayesinde Bâbürlü, verimli ve sembolik açıdan güçlü bir at çiftliği kurumu sürdürdüler (Allami, 2011, s. 215-222; Richards, 1993, s. 59-62). Dolayısıyla atların hem savaş hem de saray yaşamındaki merkezî konumu, ahırların yönetiminin imparatorluğun tarihi boyunca bir öncelik olarak kalmasını sağladı.

Sonuç

Atların Bâbürlü İmparatorluğu'ndaki yeri, yalnızca savaş veya ulaşım aracı olarak üstlendikleri pratik rolle sınırlanamaz. Aksine atlar, imparatorluk düzeni içinde çok boyutlu bir konuma sahipti ve aynı anda askerî varlıklar, siyasi semboller, ekonomik mallar, rütbe göstergeleri ve kültürel simgeler olarak fonksiyon görüyordu. Dolayısıyla imparatorluğun kuruluşundan 19. yüzyıldaki nihai çöküşüne kadar at; Hindistan'da Bâbürlü egemenliğinin idarî, tören ve ideolojik dokusuna derinlemesine yerleşmiş olarak kaldı.

Askerî düzeyde atlar, Bâbürlü İmparatorluğu'nun hareket kabiliyetinin ve savaş alanındaki etkinliğinin belkemiğini oluşturuyordu. İmparatorluğun Türkistan-Türk-Moğol mirası, süvarilerin Bâbürlü İmparatorluğu'nun iktidar, fetih ve imparatorluk anlayışının merkezinde kalmasını sağladı. Atlı savaşa verilen önem, sadece sefer stratejisini değil, aynı zamanda mansabdâri sistemi aracılığıyla

ıyla imparatorluk insan gücünün organizasyonunu da şekillendirdi. Bu sistemde atların sahipliği, kaydı ve bakımı; rütbe ve hizmetin önemli bir bileşenini oluşturuyordu. Bu anlamda at, imparatorluk savaşının sadece bir aksesuarı değildi; askeri otoritenin ölçüldüğü, sergilendiği ve sürdürüldüğü temel mekanizmalardan biriydi.

Savaş alanının ötesinde, atlar imparatorluğun idarî ve ekonomik yapılarında hayati bir rol oynadı. Bu atların temini; Türkistan, İran, Arabistan ve Hint Okyanusu dünyasına uzanan geniş ticaret ve tedarik ağlarını gerektiriyordu. İthal ve yüksek kaliteli savaş atlarına olan bu bağımlılık, Bâbü İmparatorluğu'nun daha geniş bölgeler arası ticari sistemlere entegre olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, imparatorluk at kaynaklarını düzenlemek için ayrıntılı denetim, damgalama, ahır yönetimi, veteriner bakımı ve tedarik mekanizmaları geliştirdi. Bu tür kurumsal ilgi, at yönetiminin tesadüfi değil, stratejik yönetim ve mali planlama meselesi olduğunu ortaya koymaktadır.

Atların kültürel ve sembolik boyutları da aynı derecede önemliydi. Saray temsillerinde at; imparatorluk erkekliğinin, aristokrat prestij ve imparatorluk karizmasının bir uzantısı olarak hizmet ediyordu. Bâbürlü kronikleri, resimleri ve tören uygulamaları; hükümdarı ve soyluları defalarca at üstünde figürler olarak sunarak atlı varlığı otorite, incelik ve komuta ile ilişkilendiriyordu. Atlar ayrıca avcılık, polo benzeri oyunlar, diplomatik ilişkiler ve halka açık gösterilerde de yer alarak seçkin sosyallik ve saray kültürü içindeki konumlarını vurgulamıştır. Dolayısıyla Bâbürlü dünyasındaki at kültürü askeri kurumlarla sınırlı kalmamış; imparatorluğun görsel diline, sosyal hiyerarşisine ve tören yaşamına da nüfuz etmiştir.

Bu bağlamda, Bâbü İmparatorluğu'ndaki at ve at kültürünün incelenmesi, hayvan tarihinin imparatorlukla ilgili daha geniş kapsamlı soruları nasıl aydınlatabileceğini ortaya koymaktadır. Zira atlar, imparatorluğun genişlemesini maddi olarak mümkün kılan araçlardı ancak aynı zamanda statü, disiplin ve meşruiyetin ifade edildiği nesnelere. Atların dolaşımı, uzak ekolojik bölgeleri ve siyasi bölgeleri birbirine bağlarken saraydaki varlıkları ise askeri değerleri rafine imparatorluk estetiğiyle birleştiriyordu. Dolayısıyla at kültürünün incelenmesi, Bâbü İmparatorluğu'nun oluşum süreçlerini ve aristokrat kimlik ile askerî zorunluluklar arasındaki ilişkinin kültürel anlam dünyasıyla nasıl kesiştiğini anlamak açısından verimli bir perspektif sunmaktadır.

Kaynakça

- Ahmet, M. A. (1949). *Siyasi Tarihi ve Müesseseleriyle Delhi Türk İmparatorluğu*. İstanbul: Tercüman Gazetesi Yayınları.
- Allami, E. F. (1907). *Akbarnâma* (H. Beveridge, Çev.). Calcutta: Asiatic Society.
- Allami, E. F. (2011). *The Āīn-i Akbarī* (H. S. Jarret ve H. Blochmann, Çev.). Delhi: Low Price Publication.
- Aziz, A. (1945). *The Mansabdâri System And The Mughal Army*. Lahor: Ripon Printing Press.
- Babur, Z. M. (1922). *Baburnâma* (H. Beveridge, Çev.). London: Luzac.
- Bâbü, Z. M. (1970). *Bâbürnâme* (R. R. Arat, Çev.). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Bayur, Y. H. (1987). *Hindistan Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Bedauni, A. (1990). *Muntakhabu-t Tawarikh* (G. S. A. Ranking, Çev.). New Delhi: Atlantic Publishers.

- Bernier, F. (1916). *Travels in the Mogul Empire, A.D. 1656-1668* (A. Constable, Çev., V. A. Smith, Ed.). London: Oxford University Press.
- Choudhary, R. B. A. (2017). The Mughal and the Trading of Horses in India, 1526-1707. *International Journal of History and Cultural Studies*, 3 (1), 1-18.
- Cöhce, S. (2002). "Hindistan'da İlk Türk Hâkimiyeti, Kuşanlar ve Akhunlar", *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Dale, S. F. (2004). *The Garden of the Eight Paradises: Babur and the Culture of Empire in Central Asia, Afghanistan and India*. Boston: Brill.
- Demirbilek, S. (2005). Kutadgu Bilig'de At Kültürü. *Milli Folklor*, (68), 134-138.
- Dihlavî, A. K. (1931). *Khazain-ul-futuh* (M. Habib, Çev.). Madras: Diocesan Press.
- Doniger, W. (2009). *The Hindus: An Alternative History*. New York: Penguin Books.
- Duğlat, M. H. (2019). *Tarih-i Reşidî* (O. Karatay, Çev.). İstanbul: Selenge Yayınevi.
- Edwards, E. H. (2016). *The Encyclopedia of the Horse*. New York: DK Publishing.
- El-Mas'ûdi. (1841). *Historical Encyclopaedia: Meadows of Gold and Mines of Gems*. London: John Murray.
- Eren, E. (2020). *Türk Kültüründeki Atlı Spor Dallarının Tarihi Perspektif Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Fisher, M. H. (2020). *Bâbürlüler: Hindistan'da Bir Türk İmparatorluğu* (M. F. Çalışır, Çev.). İstanbul: Kronik Yayıncılık.
- Gommans, J. (1994). *The Rise of the Indo-Afghan Empire, c. 1710-1780*. London: Oxford University Press.
- Gommans, J. (2002). *Mughal Warfare: Indian Frontiers and High Roads to Empire 1500-1700*. London: Routledge.
- Grenard, F. (2022). *Bâbüür* (F. Anlayışlı, Çev.). Ankara: Dorlion Yayınları.
- Grousset, R. (1970). *The Empire of the Steppes*. New Jersey: Rutgers University Press.
- Habib, I. (1999). *The Agrarian System of Mughal India (1556-1707)*. New Delhi: Oxford University Press.
- Habib, I. (2011). *Medieval India: The study of a Civilization*. New Delhi: National Book Trust.
- Irvine, W. (1903). *The Army of The Indian Moghuls: Its Organization and Administration*. London: Luzac.
- Irvine, W. (1922). *Later Mughals*. Kalküta: Sri Gouranga Press.
- İbn Battûta. (2004). *İbn Battûta Seyahatnamesi* (A. S. Aykut, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İzgin, B. (2020). *Bâbürlüler Devleti'nde Askeri Teşkilat (1526-1605)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Jackson, P. (2003). *The Delhi Sultanate: A Political and Military History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jahangir. (1909). *Tuzuk-i Jahāngirî* (A. Rogers ve H. Beveridge, Çev.). London: Royal Asiatic Society.

- Kaplan, H. (2026). *From Turkish Mythology to Alevi–Bektashi Sacred Narratives: A Phenomenological Analysis of Animal Imagery*. *Religions*, 17 (2), 1-27.
- Khan, A. M. (1965). *Mirat-i Ahmadi* (M. F. Lokhandwala, Çev.). Baroda: Oriental Institute.
- Kim, A. A. ve Nazarova, O. D. (2017). The Role of the Horse Among the Turkmen. *Anthropology & Archeology of Eurasia*, 56 (1-2), 79-92.
- Kulke, H. ve Rothermund, D. (2001). *Hindistan Tarihi* (M. Günay, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Lahori, A. (1867). *Badshah Nama* (M. Kabiruddin Ahmad ve M. Abdur Rahim, Ed.). Kalküta: College Press.
- Manucci, N. (1907). *Storia Do Mogor 1653-1708* (W. Irvine, Çev.). London: Royal Asiatic Society.
- Meral, V. (2023). Bâbürlülerde Câgîr Sistemi. M. Özmenli (Ed.), *Türklerde Devlet ve Sivil Teşkilatlar*, (ss. 51-73) içinde. Ankara: İKSAD Publishing House.
- Meral, V. (2023). Türk Kültür Kodları Bağlamında Bâbürlülerde Av (Şikâr) Merasimleri. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 12 (2), 217-229.
- Monserate, A. (1922). *Commentary of Father Monserate, S.J. On his Journey to the Court of Akbar* (J. S. Hoyland, Çev., S. N. Banerjee, Haz.). London: Oxford University Press.
- Moosvi, S. (1987). *The Economy of the Mughal Empire c. 1595: A Statistical Study*. New Delhi: Oxford University Press.
- Mukhtiar, S., Khan, S. A., ve Inayat, W. (2024). Symbolic use of Animals in Mughal Miniature Paintings. *International Journal of Human and Society*, 4 (3), 437-445.
- Mundy, P. (1914). *The Travels of Peter Mundy*. London: Hakluyt Society.
- Murray, H. (1844). *The Travels of Marco Polo*. Edinburgh: Oliver and Boyd.
- Narain, A. K. (1990). Indo-Europeans in Inner Asia. D. Sinor (Ed.), *The Cambridge History of Early Inner Asia*, (ss. 151-177) içinde. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nikitin, A. (2021). *Üç Denizin Ötesine Seyahat* (S. Acar, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Özcan, A. (1993). Câgîr. *TDV Diyanet İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 7, ss. 11-12) içinde. İstanbul: TDV Yayınları.
- Özkul, K. (2025). The Horse in Turkish Mythology, Ahal-teke and Hyotherapy Methods. *Journal of Health and Sport Sciences (JOHASS)*, 8 (1), 1-25.
- Pelsaert, F. (1925). *Jahangir's India* (W. H. Moreland ve P. Geyl, Çev.). Cambridge: W. Heffer and Sons Ltd.
- Rızvî, S. A. A. (2003). Mansabdâr. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 28, ss. 3-4) içinde. Ankara: TDV Yayınları.
- Richards, J. (2021). *Bâbü Türk İmparatorluğu: Tarih, Kültür, Teşkilat* (Y. Tekin, Çev.). İstanbul: Selenge Yayınları.
- Richards, J. F. (1993). *The Mughal Empire*. New York: Cambridge University Press.
- Roux, J. P. (2008). *Büyük Moğolların Tarihi: Bâbü* (L. Arslan Özcan, Çev.). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Saran, P. (1941). *The Provincial Governments of the Mughals 1526-1658*. Allahabad: Kitabistan.

- Singh, U. (2008). *A History of Ancient and Early Medieval India: From the Stone Age to the 12th Century*. Delhi: Pearson Longman.
- Srivastava, A. L. (1986). *The Moghul Empire 1526-1803*. Agra: Rajixa Offset Press.
- Stein, B. (2015). *Hindistan Tarihi* (M. Günay, Çev.). İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Streusand, D. E. (2011). *Islamic Gunpowder Empires: Ottomans, Safavids, and Mughals*. Boulder: Westview Press.
- Subrahmanyam, S. (1993). *The Portuguese Empire in Asia, 1500-1700: A Political and Economic History*. London: Longman.
- Tavernier, J. (1925). *Travels in India* (V. Ball, Çev., W. Crook, Ed.). London: Oxford University Press.
- Thapar, R. (2002). *Early India: From the Origins to AD 1300*. Berkeley: University of California Press.
- Zubrzycki, J. (2023). *Kısa Hindistan Tarihi* (Z. Demir, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.